

Ирена Арсић¹

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

Депарتمان за српску и компаративну књижевност

ДУБРОВЧАНИН НИКО ЋИВАНОВИЋ О БРАНИСЛАВУ НУШИЋУ

Бранислав Нушић, велики српски драмски писац, био је чест гост са својим комедијама али и драмама и трагедијама на дубровачкој позоришној сцени и током прве половине 20. века². Дубровчани су Нушићева дела гледали и у Бондином, градском, театру, али и на бројним другим мањим и пригодним сценама по граду. Нушићеве комаде су најпре изводиле путујуће глумачке дружине, да би касније и дубровачке аматерске глумачке групе уврстиле на свој репертоар увек добро прихваћена дела – *Кнез Иво од Семберије*, *Обичан човек*, *Пучина*, *Тако је морало бити*, *Народни посланик*, *Сумљиво лице*.

Нушић је и лично често долазио у Дубровник, залажући се око настојања својих домаћина за формирање професионалног позоришта. Дубровчани су, пак, уз бројна извођења његових дела, настојали да се достојно одуже комедиографу – обележавајући и његове прославе, каква је била и 1924. године. Наиме, поводом двоструког јубилеја, 60-годишњице живота и 40-годишњице рада, у Бондином театру је постављена Нушићева представа *Обичан човек*, а о слављенику и његовом делу је говорио дум Нико Ћивановић, културолог, историчар, предани архивски радник³. У Државном архиву у Дубровнику, у Оставштини Н. Ћивановића, сачуван је рукопис тога говора.

---

¹ iarsic@filfak.ni.ac.rs

² Miljenko Foretić, *Izvedbe Nušićevih djela na dubrovačkoj pozornici*, „Dubrovački vjesnik”, 1965, 759, 8.V.

³ Нико Ћивановић (Дубровник 1876 – Дубровник 1949) је након завршене гимназије у Дубровнику и богословије у Задру, заређен 1899. и постављен за жупника градске жупе у Дубровнику. За почасног каноника дубровачког Столног каптала именован је 1931.

Преко пола века је писао и објављивао чланке из црквене и културне историје, из штампарства и из музике у дубровачкој, далматинској и српској и хрватској периодици.

Био је уредник „Листа Дубровачке бискупије”.

Predavanje držano u Bondinom teatru 6. 12. 1924. povodom Nušićeve večeri i predstave Nušićevog „Običnog čoveka”

Ove godine slavi u svojoj šesdesetoj obljetnici života četrdesetu svojeg književnog rada naš zaslužni književnik, dramatičar i humorista Branislav Nušić. Ova se proslava izredala i po tolikim i tolikim velikim a i manjim mjestima naše domovine, pa je pohvalna namisao Diletant pozorišne družine da se ovom najplodnijem piscu naše novije dramske književnosti posveti i jedno posebno „Veče” u ovom dubrovačkom Talijinom hramu.

Branislav Nušić, rođen godine 1864. u Beogradu, tu je i u Gracu svršio pravne nauke, pa je kao svršeni pravnik odležao dvije godine u požarevačkoj tamnici zbog jedne satiričke političke pjesme. Na robiji, dakle, počeo njegov pravi književni rad. Tu je napisao „Listiće” knjigu svojih prvih feljtona i „Protekciju”, što ga je sve neobično popularizovalo. Lijepo mu reče g. Milan Čurčić: „U zatvor ste ušli bez protekcije tuđe, a izašli ste s „Protekcijom” svojom”. Njegov daljnji curriculum vitae: cio svoj vijek prošao je pišući. Pisao je kad je bio konzul u Macedoniji i Albaniji, pa dramaturg, kazališni intendant, urednik i izdavač novina. Godina 1915. donosi mu vrlo teške dane, jer u ratu gubi jedinca sina, Bana, koji kao đak gine na bojištu. Pošto mu je imovina opljačkana, on odlazi sa porodicom na put izgnanstva. – A uvijek je stigao da bude i inicijator i organizator mnogih javnih pokreta. On je jedan od osnivača „Narodne odbrane” i „Kola srpskih sestara”, kao i jedan od osnivača glumačke škole i osnivača Društva ljubitelja umjetnosti pod imenom naše proslavljene Cvijete Zuzorić. Odmah po oslobođenju on je svojim konferencijama u svim većim centrima naše nove države doprinio mnogo da se učvrsti misao o jedinstvu svih triju bratskih plemena. On je organizovao kod nas „Umjetničko odeljenje Ministarstva prosvjete” i bio mu je prvi „načelnik”. – Njegova djela prevedena su na francuski, ruski, njemački, mađarski, češki, bugarski i talijanski jezik.

U centru beogradskom ostao je Nušić neslomljiv i mlad, plodan i neiscrpiv, šaljivčina rođenjem i temperamentom, vječno gotov na šalu, pišući kako govori, govoreći kako piše. U svom humoru upotrebljava zbog efekta govoreni jezik beogradske čaršije, kafane, kuće. Stvorio je sasvim modernu, vrlo amizantnu i novu literarnu vrstu, koja se može mjeriti duhom i originalnošću sa najboljim fantazijama humorista svijetskog glasa i sa šalama jednog Mark Twaina. Dobro o njem reče naš Matoš: „Čitajte „Simplicissimusa” i dat ćete sa mnom prednost srpskom ovom satiričaru nad svim tim njemačkim „Škakljajte me, da se nasmijem”. Manje suptilan u humoru nego Stevan Sremac ima svoj individualni stil i maniru, dar invencije i zapažanja, sposobnost da pretvori sitnicu u događaj, a događaj u sitnicu. Tako lijepe ugodnosti ima njegov roman „Općinsko dete”, „roman jednog odojčeta”, pa da nije to djelo rađeno više feljtonski, na parče, a da je shvaćeno više dickensovski, sa dickensovskim realizmom, ono bi, nesum-

njivo, imalo jednu višu notu i humor više diskretniji i finiji, a i sam konac literarniji.

Pošto je godina 1894, 1902, 1903. dao tri ozbiljna etnografsko-pu-topisna djela: „Kraj obala Ohridskog jezera”, „S Kosova na sinje more”, „Kosovo”, učinio je zatim zaslužni napor da u jednoj drugoj knjizi „De-vesto petnaesta”, u kojoj su godini koncentrisani maksimumi proživljavanja i patnja srpskog naroda, izloži, kako on to reče, „materijal za budućnost”. Kao prolaznik izbjeglica od Skoplja i sa zbjegom k moru on je uočio mnoge slučajeve i razne ljude, pobilježio je sve u svoj dnevnik i svoje opaske raširio mnogim detaljima (kadkad i nevažnim, uz raširenu retoriku, na štetu prave slike života kakav se zbivao!). On umije da vidi konkretno i jasno sve što se pred njim i zna da čuje ljude i ta su vjerna i pažljiva snimanja najbolje strane u ovom djelu. U njima će talenti koji preduzmu da izraze to naše veliko strašno vrijeme, imati podstreka da nagađaju to doba i njegovu strašnu temperaturu.

Zaslužuju i spomenuti ozbiljna mu pozorišna djela „Knez od Semberije”, „Hadži Loja”, zatim „Pučina”, „Tako je moralo biti”, „Ljiljan i omorika”, „Jesenja kiša”, „Iza božjih leđa” i komad iz kruga „bijednih ljudi” beogradskih zabačenih uličica. Nušić je u komadu „Nahod” pokušao obnoviti i našu historičku dramu u duhu romantizma sa jačim primjesama konkretnih dokumenata o vremenu kada se ova drama dešava i lokalne boje u folklorističkom i dekorativnom pogledu. Zamišljena je ta kao velika istorijska drama iz najsajajnijeg i najvećeg perioda našeg srednjeg vijeka, sa carom Dušanom kao centralnom ličnosti i sa velikim brojem lica iz cijele hijerarhije tadašnjeg srpskog društva. Nušićev „Nahod” ima mana, no pored toga ipak je to djela ocenjivano kao napredak u srpskoj i hrvatskoj nacionalno-historičkoj drami.

Pored izvrsnog svojstva Nušićeva da pozna život do u tančine, pa da o životu i o ljudima piše suverenošću i lakoćom kao niko u nas, u Nušića je samostalan, vedar, nasmijan pogled na taj život, i ondje gdje ga isključivo tako gleda, tu su najjači njegovi radovi na tom području u čitavoj skali, od najrafinovanijeg humora do jeftine burgije, kojom je (kako mu je i Skerlić opazio) „često činio ustupke ukusu neknjiževne publike”, – stvorili su mu mjesto najpopularnijeg našeg pisca. Gracijozne i zanimljive su mu tolike kozerije kao, da samo neke spomenem: „Autobiografija”, „Dve koncertne tačke”, „Diletantska predstava”, „Politički protivnik”, „Male laži”. U ovoj zadnjoj veli se na jednom mjestu: „To su te male, bezglasne laži, kojih ima puno u našem životu, kojih ima puno u našem društvu i na koje smo mi toliko navikli da su dobile već i potpuno pravo građanstva, da su postale konvencionalne... Te su toliko nalik na istinu, da ih vrlo teško raspoznati. Jer... lako je poznati vino za se i lako je poznati vodu za se, ali kad se voda izmješa sa vinom, sve što možete poznati to je: da u toj vodi ima vina, ili da u tom vinu ima vode”. Pa govori o sićušnim, običnim lažima, koje se izgovaraju nasmijanim, slatkim licem.

Nušić je najviše prikazivan komediograf koji će najduže ostati na pozorišnim daskama radi njegovih komada, naročito komedija koje imaju neko lijepo, visoko mjesto u našoj dramskoj umjetnosti. Karakteristično je da je „Hrvatsko narodno kazalište” u Zagrebu davalo komade toga srpskog komediografa preko 160 puta!

Svijet Nušićevih lica sačinjava onaj svijet koji nas u svagdašnjem životu odbija, koji nas i zagušuje: svijet ambiciozne poluinteligencije, neopranih varoši, korumpiranog i lijenog činovništva, ukočenih birokratskih tipova, sitnih malenih obiteljskih tragedija. Gledan sa socijalnog, nacionalnog i individualnog stanovišta – taj je svijet u svojoj jezgri upravo uzrok svim trzavicama što ih proživljuje društvo, i svim tragedijama u kojima pogibaju pojedinci. Nušić je taj svijet iznio s njegove komične strane, i onaj, koji je inače spreman da svoj pogled sa odvratnošću odvrne od zagušljivog našeg malovaroškog ambijenta, uz Nušićevo gledanje, nije druge, prasnute u spontan, širok smijeh, neobuzdan i ljekovit kadšto onako kako nas sam Molijer može da nasmije. Iznoseći mnoga naličja svakidašnjice i sa naročitim osjećajem za komiku, privlačio je i privlači popularni Nušić publiku da što bliže priđe pozorištu.

Nu Nušićeva ta popularnost nije u dubljini kako je popularnost humora Servantesa, Gogolja, nego baš u površnosti. On je, ne idući u dublinu, fotografisao, zadržavajući u svojim slikama samo površne konture, one koje pobuđuju na smijeh, prikazivajući nešto karikirane žive ličnosti. Pri tom Nušić nije htio da publiku u prvom redu ispravlja, nego da joj ugađa, donoseći joj ono što ona najvoli gledati. Ako je donio u svojim djelima nekoliko tipova iz našeg društva, koji se ne zaboravljaju, to nije zato što je htio da bude u neku ruku moralista, nego zato što se najveći dio ljudi najradije i najgromkije smije svojim vlastitim svojstvima, pogreškama, onda kad ih na drugim osobama opazi.

U tom dramatskom radu bez velikih pretenzija, a u poglavitoj težnji da nasmijeva, Nušić je dao stvari koje se veoma uzdižu nad jeftino traženje komičnosti. – „Svet” je njegova i naša dublja komedija i jedna od veoma dobrih komedija uopće jer daje u prvom redu ljude, tipove. U njoj je zrelo provedena sinteza komike i ozbiljnosti, gdje „svijet” postaje „movens” radnji i to tako ju najprvo šaljivo zapliće, a gotovo i tragično završuje! – Gogoljevski način i tendencije Nušićeve plastično su prikazane u komedijama: „Sumnjivo lice” i „Protekcija”. „Sumnjivo lice”, komad koji datira još iz početaka Nušićeve književne karijere, doživje primjeru tek posle zadnjeg rata. Ta satira na administraciju u Srbiji, kakova je bila u vrijeme kralja Milana, dostiže pravo snagu „Revizora” a tačnost kojom su lica karakterizovana, dostiže pravi pozorišni virtuoзит.

„Protekcija”, njegov komediografski prvijenac, tehnički nedoteran, u stvari je bujan, naravan, pun komike, po uzoru Gogoljevu. Provincija i Beograd, „štreberi”⁴ i ministri, to je svijet u kojima je probio prirodni

---

⁴ људи који лове знање и унапређење, „лакташи”

humor, mlada književnika zatvorena u tamnici. Tu su ljudi tipovi, n.pr. onaj Sava Savić. – U „Narodnom poslaniku” je žestoka, gotovo prezasićena satira na saborske, skupštinske izbore. Treba li žigosati raznolike činovnike, općinske i državne, Nušić je nesmiljen⁵ poput Gogolja.

Za svoju komediju „Put oko svijeta” Nušić je uzeo za svoju obli-gatnu⁶ potragu – smijeh; uzeo je od Julesa Vernea samo ideju, koja je po-stala onim mahom i komična i satirična, kad je Nušić njom zaodjenuo svoga Srbina, Jagodinca, čovjeka ne bedasta, već primitivna a i lukava. Ne vodi ga Nušić po svijetu zato da se naruga njemu i da mu objesi kojekakve do-gađaje na raznim kontinentima zemlje, već mu je tu glavna svrha da u dru-gim stranim zemljama pruži satiričko ogledalo događajima u domovini. Ako satira ne smije kod kuće nešto žigosati, to može mirne duše n.pr. u Kini, a razumni će je ljudi lako primijeniti.

Dražesna mu je aktovka „Naša deca”, koju smo nekoliko puta vi-djeli igranu od djece u društvu „Sloga” i druga aktovka „Pod starost”. – Iz godine 1904. Nušićev je večerašnji komad „Običan čovjek” komedija kojoj natpis ima da uputi na njenu osnovnu misao: kako ljudi sebi predočuju pje-snika neobičnim čovjekom i u svagdanjem životu, a kad tamo on nije u ži-votu drugo do običan čovjek. Ovu temu, koja ima svoju komiku, ondje gdje diljem komedije gubi znamenitosti, zamjenjuje i nadomještava veliko obi-lje humora i komike iz drugih vrela. Dijalog je koncizan i primjeren, zaplet neusiljen, lica puna života. Komedioграфски Nušićev talenat ističe se i ovdje gdje on umije i oporu ljubavnu scenu učiniti komičnom ili u jednom osobito uspjelom licu, provincijalcu Jovančetu Miciću – alteregu glavnog junaka u „Putu oko svijeta”.

Nušićevi su komadi, to stoji, najzahvalniji domaći repertoar za go-tovo sva naša pozorišta i trupe, a Nušićeva je lijepa zasluga što je znao da podjednako nasmijava i Beograd kao i Skoplje, i Sušak kao i Zagreb, i Ma-ribor kao i Novi Sad, kao i Dubrovnik, i Dubrovnik, da, svojim ovde više-put i od kazališta drugih i od diletantskih družina davanu „Svetom”, „Običnim čovjekom”, „Protekcijom”, „Našom decom”.

Slavljenik današnji Branislav Nušić, naš inače „Ben Akiba”, jed-nako je s radošću dočekivan, pozdravljan, slušan od svih Jugoslavena, u svim krajevima domovine, taj naš željeni i uživani antifilozofski filozof, kojemu nema djela književnog iz kojeg se ne bi sijao blagotvorni podsticaj: da život valja podnositi i da se može podnijeti, ali samo sprečavajući suze: djelatnošću svojom ili osmjehom, a tu filozofiju jamči nam on svojim vla-stitim cijelim životom.

Kulturnog velezaslužnog ovog radenika i nacionalnog borca sva-kako duhom prisutna i ovoj svojoj i našoj večeri, u svečanom raspoloženju ove Pomen-večeri, i Dubrovnik pozdravi sa iskrenim i burnim: „Živio naš dragi i mili jubilarac!”

⁵ немилосрдан

⁶ обавезну

ПРИКАЗИ

